

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste Valdkond

Ühiskonnateaduste Instituut

Infoühiskonna ja sotsiaalse heaolu õppekava

Sotsioloogia ja infoteaduste eriala

Gregory-Martin Linder

**Hiumaa eakate teadlikkus informatsiooni hankimisel ja kasutamisel
kriisiolukorras**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Sten Torpan, PhD

Tartu 2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE	4
1.1 Kriis- ja hädaolukord	4
1.2 Haavatavus.....	7
1.2.1 Haavatavus infokorratusele	7
1.2.2 Eakate haavatavused	9
1.3 Probleemiseade	10
2. METOODIKA.....	12
2.1 Metoodika valiku põhjendus.....	12
2.2 Valim.....	12
2.3 Andmekogumismeetod ja lauaharjutuse läbiviimine.....	13
2.4 Teadlikkuse mõõtmine.....	13
2.5 Stsenaariumi kirjeldus.....	14
2.6 Analüüsimeetod	16
2.7 Uurimistöö piirangud.....	17
3. TULEMUSED.....	18
3.1 Infosüstide tajutud tõepärasus.....	18
3.2 Osalejate enesekindlus info hindamisel	18
3.3 Info tõlgendamine ja tähenduse loomine	19
3.4 Tegevused ja otsused	20
3.5 Tajutud info puudujäägid otsustamisel	21
3.6 Osalejate enesehinnang kommunikatsiooniga seotud haavatavusele	22
4. ARUTELU	23
4.1 Eakate pädevus väärinformatsiooni tuvastamisel	23
4.2 Informatsioonikanalite usaldusväarsus	23
4.3 Eakate hoiakud ametlike käitumisjuhiste vastu	24
4.4 Hiiumaa eakate haavatavused kriisis	25
KOKKUVÕTE.....	27
SUMMARY	29
KASUTATUD ALLIKAD.....	31
LISAD	35
Lisa 1. Vastuste blankett.....	35

SISSEJUHATUS

Viimase kümnendi jooksul on maailmas saagenud laiaulatuslikud kriisid, mis mõjutavad üha enam ka kohalikke kogukondi. COVID-19 pandeemia, sõjalised konfliktid ja loodusõnnetused on näidanud, kui oluline on ühiskonna valmisolek ootamatute olukordadega toimetulemiseks. Eestis on kriisideks peetud näiteks üleujutusi, torme, ulatuslikke elektrikatkestusi ning kütuselekkeid, millest mitmed on mõjutanud just väiksemaid ja isoleeritumaid piirkondi, nagu saared (Nagel, H & Nagel, A.-M, 2023). Selles kontekstis muutub oluliseks elanikkonna teadlikkus ja valmisolek – eelkõige nende rühmade seas, keda peetakse haavatavamaks – näiteks eakad (Kuran jt, 2020).

Eakad moodustavad demograafiliselt kasvava osa Eesti elanikkonnast ning nende toimetulek kriisides väärivad eraldi tähelepanu (Statistikaamet, 2024). Uuringud on näidanud, et vanemaealised inimesed puutuvad kriisiolukordades kokku mitmete takistustega: piiratud digioskused, sotsiaalne isolatsioon, kroonilised terviseprobleemid ning institutsioonide ebapiisav valmisolek nende toetamiseks (Kuran jt, 2020; Sohrabizadeh & Moeckel, 2024). Samas ei ole eakad haavatavad ainult vanuse tõttu – nende haavatavust mõjutavad oluliselt ka sotsiaalne ja ruumiline kontekst, info kättesaadavus ja usaldus ametlike kanalite vastu (Kuran jt, 2020).

Kriiside ajal leviv valeinfo ning aeglane või ebatäpne ametlik kommunikatsioon võivad oluliselt halvendada inimeste valmisolekut reageerida olukorrale adekvaatselt. Infopõhine haavatavus – st võime mõista, hinnata ja kasutada kriisiolukorras saadavat infot – on üks olulisemaid tegureid, mis mõjutab inimeste käitumist. Just eakad on sageli madalama meediapädevuse ja piiratud digitaalse ligipääsuga, mis muudab nad eriti haavatavaks väärinfo suhtes (Torpan jt, 2024).

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada Hiiumaa eakate teadlikkus informatsiooni hankimisel ja kasutamisel kriisiolukorras. Töö keskendub sellele, milliseid allikaid eakad usaldavad, kuidas nad hindavad saadud info tõepärasust ning milliseid tegevusi nad kriisiolukorras ette võtavad. Uurimistöö aluseks on simulatsioonil põhinev lauaharjutus, mis võimaldab analüüsida osalejate käitumisstrateegiaid reaalse elulise stsenaariumi raames. Läbiviidud uurimus annab väärtuslikku sisendit kohalikele omavalitsustele, kellest 46 on ka alates 2024. aasta lõpust elutähtsa teenuse osutajad (Vabariigi Valitsus, 2024).

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

1.1 Kriis- ja hädaolukord

Kriisi mõistet on käsitletud mitmetes distsipliinides, sealhulgas avalikus halduses, psühholoogias, poliitikateadustes, organisatsiooniteoorias, rahvusvahelistes suhetes ning katastroofide ja suurõnnetuste uuringutes (Ermus & Murumets, 2020). Rosenthal jt (2001) kirjeldavad kriise kui situatsioone, mis on soovimatud, ootamatud, erakordsed või peaaegu kontrollimatud ning mis kutsuvad esile uskumatust ja ebakindlust. Käesolevas töös on kriisi ja hädaolukorra mõistete täpne eristamine oluline, kuna eakate infohankimise, tõlgendamise ja otsustusreaktsioonide analüüs eeldab ühtset arusaama sellest, millises olukorras ja millise ohutasemega nad tegelikult kokku puutuvad.

Kriis on sündmus või olukord, mis ohustab üksikisikute, organisatsioonide või ühiskonna terviklikkust ja toimimist ning nõuab kiiret ja tõhusat sekkumist (Boin jt., 2017). Vaarik (2014) laiendab seda käsitlust, tuues välja kolm kriisi tunnust: inimesed tajuvad ohtu millelegi, mida nad oluliseks peavad; nad mõistavad, et on vaja kiiresti tegutseda; kuid neil puudub selgus, mida täpselt ette võtta. Samas rõhutab Vaarik, et ühe tunnuse puudumine ei välista olukorra edasist kujunemist kriisiks. Reynolds (2002) lisab, et kriis on harva esinev sündmus, millel on ulatuslik mõju ning mis muudab tavapärasest arusaama olukorrast. Mõisted nagu õnnetus, katastroof ja kriis viitavad kõik negatiivsele sündmusele, kuid nende erinevus seisneb eelkõige ootamatu sündmuse ulatuses ja mõju suuruses.

Hädaolukord on sündmus või sündmuste ahel või elutähtsa teenuse katkestus, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist, põhjustab suure varalise või keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses ning mille lahendamiseks on vajalik mitme asutuse kiire ja kooskõlastatud tegevus, tavapärasest erinev juhtimiskorraldus ning oluliselt suuremate ressurside kaasamine (Hädaolukorra seadus, 2025). Eestis käsitletakse mõisteid „kriis“ ja „hädaolukord“ erinevates kontekstides erinevalt ning nende sisuline määratlemine ei ole alati üheselt mõistetav. Üldjoontes nähakse kriisi olukorrana, mis jääb väljapoole tavapärasest elukorraldust ning kus realiseeruvad tuntud või uued riskid sellisel määral, et olemasolevad ressursid ei ole enam piisavad olukorra lahendamiseks (Ermus & Murumets, 2020).

Rugam-Rebane (2006) rõhutab, et kuigi rahvusvahelised kriisiuurijad ei ole terminile „kriis“ ühtset määratlust leidnud, on mõiste „hädaolukord“ kriisiohje ringkondades selgemalt piiritletud. Eesti

õigusaktides on juriidiliselt määratletud eeskätt hädaolukorra mõiste, samas kui kriisi kasutatakse pigem väljaspool õigusloomet koos tulehistega nagu „kriisijuhtimine“, „kriisireguleerimine“ ja „kriisiohjamine“. Oluline on tähele panna, et hädaolukord ei pruugi automaatselt viia kriisini, kuid ebakompetentne või ebapiisav käsitlus võib selleks kujuneda. Hädaolukorda võib vaadelda kui ootamatut ja soovimatut sündmust, mis vajab koordineeritud sekkumist, samas kui kriisi puhul on fookuses normaaloleku taastamine või kahjude minimeerimine (Erasmus & Murumets, 2020). Kriisiks võib pidada ka olukorda, kus sündmuste või elutähtsate teenuste katkemise tulemusel tekib oluline oht inimeste elule, tervisele, varale või keskkonnale ning mille iseloom on sageli kompleksne ja ettearvamatu.

Digiajastul on oluliselt suurenenud teabe leviku kiirust ja ulatus, mis on loonud soodsa pinnase ka ebatäpse, eksitava ja kahjuliku teabe levikuks. Üldmõistena tähistab väärinfo igasugust ebatäpset teavet, kuid oluline on eristada väärinfot ja kahjulikku infot (Wardle & Derakhshan, 2017). Väärinfo viitab valele või eksitavale teabele, mida levitatakse tahtmatult ning mille edastajad usuvad sageli ise selle tõesusesse. Sellise info levik võib olla ohtlik, kuna emotsionaalse või sensatsioonilise sisuga väited levivad sotsiaalmeedias kiiresti ja laialdaselt (Wardle & Derakhshan, 2017; Lewandowsky jt, 2017).

Kahjuliku info alla kuuluvad nii desinformatsioon kui ka malinformatsioon ehk kuri info. Desinformatsioon on teadlikult levitav valeinfo, mille eesmärk on eksitamine või manipuleerimine ning mida kasutatakse sageli poliitilistes või ideoloogilistes mõjutustegevustes. Selline info võib oluliselt õhnestada usaldust meedia, teaduse ja demokraatlike protsesside vastu (Wardle & Derakhshan, 2017; Fallis, 2015). Malinformatsioon tähistab seevastu tõesest teavet, mida kasutatakse pahatahtlikult, näiteks kontekstist väljarebituna, ajakohatult või isikuid kahjustaval eesmärgil. Kuigi selle sisu ei ole vale, võib selle levik viia usalduse kaotamiseni, mainekahjuni või isegi füüsiliste ohtudeni (Wardle & Derakhshan, 2017).

Kuigi väärinfo, desinformatsioon ja malinformatsioon erinevad oma eesmärgi ja levitamise viisi poolest, on neil ühine mõju tegelikkuse tajumise moonutamisele. Tänapäevases infokeskkonnas, kus sotsiaalmeedia platvormid toimivad sageli filtreerimata infoallikatena, muutub nende nähtuste mõistmine ja eristamine üha olulisemaks. Horák, Baisa ja Herman (2021) rõhutavad, et digitaalse teabe leviku kiirus ja ulatus on suurendanud vajadust tõhusate meetodite järele väärinfo ja

manipulatiivsete tehnikate tuvastamiseks, eriti sotsiaalmeedia keskkondades. Kahjuliku info alla kuuluvad nii desinformatsioon, kui ka vähem esinev infotüüp malinformatsioon (eesti k kuri info).

Desinformatsioon on valeinfo, mida levitatakse tahtlikult eksitamise või manipuleerimise eesmärgil. Seda kasutatakse tihti poliitilistes või ideoloogilistes mõjutustegevustes, kus valeinfo eesmärk on kahjustada konkreetseid isikuid, rühmi või institutsioone. Desinformatsioon on teadlik vale ja võib oluliselt õhustada usaldust meedia, teaduse või demokraatlike protsesside vastu. (Wardle & Derakhshan, 2017, Fallis, 2015).

Malinformatsioon ehk kuri info tähistab tõest teavet, mida levitatakse pahatahtlikult – näiteks info kontekstist väljarebimine, vanade uudiste esitamine kui uutena või isiklike andmete lekitamine. Malinformatsioon ei ole oma sisult vale, kuid selle kasutamise eesmärk on kahjustada. Sellise info levik võib viia usalduse kaotamiseni, mainekahjuni või isegi füüsiliste ohtudeni. (Wardle & Derakhshan, 2017).

Kuigi nende mõistete tähendus ja ulatus erinevad, on kõigi kolme ühine nimetaja see, et need moonutavad tegelikkuse tajumist. Tänapäevases infokeskkonnas, kus sotsiaalmeedia platvormid toimivad sageli filtreerimata infoallikadena, muutub väärinfo eri vormide tuvastamine ja mõistmine üha olulisemaks.

Horák, Baisa ja Herman (2021) rõhutavad, et digitaalse teabe leviku kiirus ja ulatus on suurendanud vajadust tõhusate meetodite järele väärinfo ja manipulatiivsete tehnikate tuvastamiseks, eriti sotsiaalmeedia platvormidel, mis sageli toimivad filtreerimata infoallikadena.

1.2 Haavatavus

Digiajastul on märgatavalt suurendanud teabe leviku kiirust ja ulatust, mis loob viljaka pinnase ka ebatäpse, eksitava ja kahjuliku teabe ehk väärinfo levikuks. Üldmõistena tähistab väärinfo laiemalt igasugust ebatäpset teavet, kuid oluline on selgelt eristatada kahte infokorratuse omadust: väärinfot ja kahjulikku infot (Wardle & Derakhshan, 2017).

Digiajastu infokeskkonda iseloomustab teabe väga kiire ja ulatuslik levik, mis suurendab nii väärinfo kui ka teadlikult kahjuliku info leviku riski. Nagu eelnevas peatükis käsitletud, eristatakse väärinfot, desinformatsiooni ja malinformatsiooni vastavalt nende tõeväärtusele ja levitamise eesmärgile (Wardle & Derakhshan, 2017). Nende infokorratuse vormide ühine mõju seisneb tegelikkuse tajumise moonutamises ning inimeste otsustusvõime mõjutamises, eriti olukordades, kus info on emotsionaalselt laetud või seotud ebakindlusega.

Sellises infokeskkonnas ei ole kõik ühiskonnarühmad võrdselt võimelised infot kriitiliselt hindama. Seetõttu on oluline käsitleda haavatavuse mõistet, mis aitab selgitada, miks mõned inimesed või rühmad on väärinfo ja manipulatiivsete mõjutuste suhtes vastuvõtlikumad kui teised.

Kuigi nende mõistete tähendus ja ulatus erinevad, on kõigi kolme ühine nimetaja see, et need moonutavad tegelikkuse tajumist. Tänapäevases infokeskkonnas, kus sotsiaalmeedia platvormid toimivad sageli filtreerimata infoallikatena, muutub väärinfo eri vormide tuvastamine ja mõistmine üha olulisemaks.

1.2.1 Haavatavus infokorratusele

Haavatavuse mõiste on kujunenud keskseks kriisisotsioloogia uurimustes. Tierney (2014) rõhutab, et katastroofiuuringute fookus ei peaks olema üksnes ohtudel, vaid ka sellel, miks ja kuidas teatud rühmad muutuvad haavatavateks. Tänapäeva ühiskonnad on eriti haavatavad tänu keerukatele vastastikustele sõltuvussuhetele, näiteks elektri-, transpordi- ja sotsiaalteenuste vahel. Viimastel aastakümnetel on kriisisotsioloogilises teaduskirjanduses mõiste „haavatavus“ muutunud üha laiemalt kasutatavaks, hõlmates nii üksikisiku ja kogukonna tasandi haavatavust kui ka ühiskondlikku ja institutsionaalset mõõdet (Tierney, 2019).

Lisaks kriisi ja hädaolukorra mõistetele on oluline käsitleda ka ühiskonna vastupidavust ja taastumisvõimet. Üheks keskseks mõisteks selles kontekstis on kerksus, mis on viimastel kümnenditel

leidnud laialdast kasutust eri teadusvaldkondades, kuid millele puudub siiani ühtne ja selgepiiriline definitsioon (Rodríguez-Nikl jt, 2018). Tierney (2014) osutab, et kerksust ei saa käsitleda üksnes süsteemi taastumisvõimena, vaid see hõlmab ka kohanemisvõimet, õppimisvõimet ning suutlikkust tulla toime tulevaste ettenägematute kriisidega. Seega kujundavad ühiskonna kerksust nii institutsionaalne valmisolek kui ka kogukondlikud ja sotsiaalsed tegurid.

Ingliskeelses teaduskirjanduses on *resilience* üks võtmetermineid, mille tähendusruum hõlmab kohanemisvõimet, vastupidamist ja taastumisvõimet erinevatel süsteemitasanditel. Eesti keeles ei ole sellele mõistele kujunenud ühtset ja laialt aktsepteeritud vastet ning selle kasutus sõltub kontekstist ja valdkonnast. Eesti Keele Instituudi Sõnaveebis on resilientsus seotud vastega säilenõtkus, samas kui sõjanduse ning julgeoleku- ja kaitsepoliitika terminoloogiakomisjon eelistab vastena kasutada mõistet kerksus, mis on viimastel aastatel kinnistunud eeskätt totaalkaitse ja tsiviilkaitse kontekstis (Eesti Keele Instituut, 2025). Selline paralleelne kasutus peegeldab terminoloogiliste eelistuste mitmekesisust eri valdkondades.

Kriisidega toimetuleku edukust hinnatakse sageli selle põhjal, kui vastupidavad on elutähtsate teenuste osutamine ja riiklikud struktuurid (UNISDR, 2005). Haavatavust käsitletakse seejuures kui tingimuste kogumit, mis muudab kogukonnad vastuvõtlikuks ohtude negatiivsetele mõjudele, näiteks halb elukeskkond, sotsiaalne isolatsioon või piiratud ligipääs teenustele (Wisner jt, 2004).

Kogukondade toimetulekut mõjutavad oluliselt ka tugevad sotsiaalsed sidemed. Kriisiuuringud ja sotsiaaltöö rõhutavad, et sotsiaalne kapital – usaldus, koostöö ja vastastikune abi – on üks määravamaid tegureid, mis mõjutab üksikisikute ja kogukondade taastumisvõimet kriisidest (Aldrich, 2012; Zakour & Gillespie, 2013; Hawkins & Maurer, 2010).

Inimeste teadlikkus võimalikest ohuolukordadest ning teadmine, kuidas kriisiolukorras käituda, on kriitilise tähtsusega, kuna otsustusruum on sellistes olukordades sageli ajaliselt piiratud. Teadlikkus võimaldab teha kiireid ja olukorrale vastavaid valikuid, vähendades riske elule ja tervisele. Selle eelduseks on ametiasutuste vaheline tõhus ja koordineeritud koostöö, mis loob aluse usaldusväärsele teabeedastusele ja toimivatele tegevusplaanidele. Õigeaegne ja läbimõeldud kriisikommunikatsioon eeldab riskianalüüsi, sihtrühma tundmist, usaldust teabe edastaja suhtes ning eelnevalt koostatud kommunikatsiooniplaane, mis võimalusel arvestavad ka kogukonna ettepanekute ja tagasisidega (Rullinkoff, 2021).

Kriisiolukordades võib kokkupuude valeinfoga suurendada inimeste haavatavust. Sellistes olukordades on teabe tõepärasus ülioluline, kuna inimese heaolu ja otsustusvõime sõltuvad otseselt saadava info kvaliteedist (Torpan jt, 2024). Euroopa-üleses uuringus leiti, et kriiside ajal valeinfo levik suurendab inimeste haavatavust eriti siis, kui ametlik info on hilinevad või puudulik. Analüüsid 95 eksperdi seisukohti kaheksas Euroopa riigis, sealhulgas Eestis, toodi esile, et usaldusväärse ametliku teabe puudumine loob soodsa pinnase kuulujuttude, ekslike oletuste ja pahatahtliku desinformatsiooni levikuks (Torpan jt, 2024).

Eesti-põhine näide pärineb 2021. aasta tormikahjude järgsest olukorrast, kus elutähtsate teenuste katkestuste ajal saadeti klientidele automaatsõnumeid, milles alahinnati katkestuste kestust. Tegemist oli tahtmatu valeinfoga, mis viis inimeste ekslike ootusteni ja alavalmistumiseni, eriti eakate seas, kes ei saanud vajalikke tarvikuid õigel ajal valmis seada, näiteks toiduvarusid, ravimeid ja sidevahendeid (Torpan jt, 2024).

Väärinfo mõju avaldub kõige teravamalt eakate seas, kuna neil on sageli piiratud ligipääs mitmekesistele infokanalitele ning puuduvad oskused infoallikate kriitiliseks hindamiseks. Kõik need tegurid asetavad eakad kriisiolukordades haavatavamasse olukorda ning suurendavad nende riski sattuda väärinfo mõju alla (Vivion jt, 2024).

1.2.2 Eakate haavatavused

Eakad on üks enim ohustatud sihtrühmadest erinevates kriisiolukordades, sh loodusõnnetused, epideemiad ja sotsiaalsed kriisid. Haavatavust kujundavad bioloogilised, sotsiaalsed, kultuurilised ja institutsionaalsed tegurid, mille koostoime loob olukorra, kus paljud eakad ei suuda iseseisvalt toime tulla ning vajavad täiendavat tuge ja tähelepanu.

Eakad seisavad silmitsi füüsiliste piirangutega, mis raskendavad kiiret reageerimist kriisidele. Sohrabizadeh ja Moeckel (2024) leidsid, et Saksamaa ja Iraani kriisikogemused näitavad kuidas eakad kannatavad sageli krooniliste haiguste all, vajavad regulaarselt ravimeid ning neil esineb sagedamini lihas-skeletiprobleeme, mis võivad hädaolukorras süveneda (Sohrabizadeh & Moeckel, 2024). Ka Eestis on Päästeameti andmetel koduste kukkumiste ja puudulike elamistingimuste tõttu suur risk surmajuhtumitest just eakate seas – 2022. aastal hukkus kodustes kukkumistes 200 inimest, kellest enamus olid eakad (Päästeamet, 2024).

Lisaks füüsilistele piirangutele süveneb kriiside ajal eakate sotsiaalne isolatsioon, eriti nende puhul, kes elavad üksi või hajaasustuses. Eestis elab ligi 240 000 inimest üksi, kellest 36% on eakad. Iseseisvalt elavad inimesed ei pruugi kriisiolukorras saada abi ega infot õigel ajal, eriti juhul, kui nad ei kasuta digikanaleid või puuduvad toimivad sotsiaalsed kontaktid (Kuran jt, 2020).

Mitmed uuringud osutavad ka sellele, et eakad ei pruugi oma riske realistlikult tajuda. Esendemir jt (2025) rõhutavad, et kuigi eakad on füüsiliselt ohustatud, ei pruugi nad näha end haavatavana ega võtta piisavaid ettevaatusabinõusid. Selline käitumine võib tuleneda madalast riskiteadlikkusest või usaldamatusest ametliku teabe vastu. See omakorda suurendab ohtu, et kriisiolukorras reageeritakse hilinenult või ebaadekvaatselt.

Eakate olukorda raskendab ka institutsionaalne valmisolek. Eestis on dokumenteeritud juhtumeid, kus omavalitsused ei suuda kriisis eakatele õigeaegselt tuge pakkuda – olgu põhjuseks ressursipuudus, digitaalse suhtluse eelistamine või kriisimehhanismide vähene kohandatus eakate vajadustega (Torpan jt, 2021). Samas ei pruugi selline olukord esineda kõikjal, kuna vanus on vaid üks osa interseksionaalsest haavatavuse kujunemise „koguvalmist“. Eakad ei ole igasuguse kriisi puhul ilmingimata haavatavad ning näiteks kogukonna sidusus võib seda oluliselt leevendada, mistõttu on põhjendatud uurida, kuidas need seosed avalduvad Hiiumaa kontekstis.

Helbe (2015) leidis, et Saaremaa eakad tunnevad end turvalisemalt, kui nad saavad regulaarselt suhelda kohaliku omavalitsuse töötajate või pereliikmetega, samas kui suhtluse puudumine suurendab haavatavust ja vähendab teadlikkust olemasolevatest teenustest. Seetõttu on põhjendatud uurida, kuidas need tegurid avalduvad Hiiumaa kontekstis.

1.3 Probleemiseade

Kaasaja info- ja kommunikatsioonitehnoloogia areneb tohutu kiirusega (Tamson, 2010). Inimene, kes igapäevaselt valdkonnaga kursis ei ole ja järge ei pea võib ühel hetkel leida end olukorras, kus ei suuda enam informatsioonikeeristes orienteeruda. Kriisideks ettevalmistumisel ja kriisiajal hakkama saamisel on info kättesaadavus kriitilise tähtsusega (WHO, 2021). Selleks aga, et informatsioon vajajani jõuaks, on vaja mõningasi digipädevusi, et relevantset teabet hankida, seda analüüsida ja seejärel käituda vastavalt olukorrale. Eakad on üks ühiskonnagrupp, kes võib sellega hätta jääda (Boetzelaer jt, 2023).

Tänane olukord on see, et kõigest 15% inimestest on kriisideks täielikult valmistunud ning inimeste valmisolek hädaolukorras teisi abistada, oma varusid jagada ning lähipiirkonna inimestega koostööd teha on aasta-aastalt vähenenud (Riigikantselei, 2024).

Eakad on üks haavatuid sihtgruppe ükskõik millises kriisiolukorras (Meyer jt, 2021). **Selle töö eesmärk** on välja selgitada Hiiumaa eakate teadlikkus kriisiolukordades informatsiooni hankimisel, tänu millele on kohalikel omavalitsustel võimalik kujundada oma kriisiplaane. Selleks sõnastan 4 uurimisküsimust:

- 1) Kui pädevad on eakad väärinformatsiooni tuvastamisel?
- 2) Millistest kanalitest informatsiooni peetakse kõige usaldusväärsemaks?
- 3) Millised on eakate hoiakud kriisi ajal soovitatud käitumisjuhiste vastu?
- 4) Millised on Hiiumaa eakate haavatavused kriisis?

Uurimistöö aluseks on simulatsioonil põhinev lauaharjutus, mis võimaldab analüüsida osalejate käitumisstrateegiaid reaalse elulise stsenaariumi raames. Läbiviidud uurimus annab väärtuslikku sisendit kohalikele omavalitsustele, et kohandada kriisikommunikatsiooni vastavalt sihtrühmade tegelikele vajadustele ja võimalustele.

2. METOODIKA

2.1 Metoodika valiku põhjendus

Käesoleva uurimistöö eesmärk on selgitada Hiiumaa eakate teadlikkust informatsiooni hankimisel ja kasutamisel kriisiolukorras. Töö metoodiliseks aluseks on kvalitatiivne uurimisviis, mis võimaldab süvitsi mõista uuritavate kogemusi, hoiakuid ja käitumismustreid. Valitud meetodiks on simulatsioonipõhine lauarharjutus, mis loob realistliku, kuid kontrollitud keskkonna, kus osalejad saavad reageerida erinevatele kriisiolukorda puudutavatele infokildudele. Lauaharjutus on efektiivne vahend kriisikommunikatsiooniga seotud haavatavuste ja infohankimise protsesside kaardistamiseks, võimaldades osalejatel turvalises keskkonnas proovida erinevaid käitumisstrateegiaid. (Torpan jt, 2024).

2.2 Valim

Uuring viidi läbi Hiiumaal ning sihtrühmaks olid 65-aastased ja vanemad eakad inimesed. Osalejad värvati kohalike päevakeskuste ja sotsiaalkeskuste kaudu, kelle juhtidele saadeti selgitav kutse uurimuses osalemiseks. Kokku osales uuringus kahest erinevast piirkonnast 22 inimest, kes jagati gruppidesse vastavalt asukohale ja osalejate arvule. Esimeses piirkonnas moodustati kuuest inimesest 2 gruppi. Teises piirkonnas 16 inimesest 5 gruppi.

Uurimuse eetilised kaalutlused

Käesoleva uurimuse läbiviimisel järgiti teadustöö eetilisi põhimõtteid. Uuringus osalemine oli vabatahtlik ning kõik osalejad said enne lauarharjutuse algust suulise selgituse uurimuse eesmärgist, ülesehitusest ja oma rollist uuringus. Osalejatele rõhutati, et neil on õigus osalemisest igal ajal loobuda ilma negatiivsete tagajärgedeta.

Uuringu käigus kogutud andmeid käsitleti konfidentsiaalselt. Osalejate isikuandmeid ei kogutud ning vastuseid ei seostatud konkreetsete isikutega. Analüüsis ja tulemuste esitamisel kasutati anonüümseid vastuseid ning üldistatud kirjeldusi, mis ei võimalda osalejaid tuvastada. Uuringu fookus oli osalejate üldistel hoiakutel ja käitumismustritel, mitte individuaalsete osalejate hindamisel.

2.3 Andmekogumismeetod ja lauarjutuse läbiviimine

Andmete kogumiseks kasutati stsenaariumipõhist lauarjutust. Harjutuse käigus esitati osalejatele kokku 18 kriisiolukorda puudutavat infokildu. Infosüstid hõlmasid erinevaid infovorme, sealhulgas uudisartikleid, sotsiaalmeedia postitusi, SMS-sõnumeid ja petukõnede kirjeldusi, samuti Hiiumaa oludele iseloomulikke olukordi, nagu praamiühenduse katkemine mandriga ja elektrikatkestused.

Iga infosüsti järel paluti osalejatel täita vastuste blankett (lisa 1). Blankettidel hinnati info tõepärasust, kirjeldati saadud info põhjal tehtud tõlgendusi, kavandatavaid tegevusi ning anti hinnang info piisavusele otsuse tegemiseks. Samuti paluti osalejatel reflekteerida enda kommunikatsiooniga seotud haavatavust kriisiolukorras.

Lisaks blankettidele toimusid infosüstide järel grupiarutelud. Uurija tegi arutelude käigus märkmeid, mida kasutati hilisemas analüüsis vastuste konteksti täpsustamiseks. Arutelusid ei helisalvestatud ega transkribeeritud.

2.4 Teadlikkuse mõõtmine

Olukorrateadlikkus on kriitilise tähtsusega tegur otsustusprotsessides, eriti dünaamilistes ja ebakindlates olukordades nagu kriisid. Edgar jt (2018) defineerivad olukorrateadlikkust kui võimet tajuda olukorras relevantset informatsiooni, mõista selle tähendust ning ennustada tulevasi arenguid. Nende välja töötatud lähenemine kasutab signaalide tuvastamise teooriat, et eristada tegelikku olukorrateadlikkust tajutud olukorrateadlikkusest ning mõõta informatsiooni vastuvõtmise kallutatust. See lähenemine võimaldab hinnata, kui hästi inimesed suudavad eristada tõest informatsiooni väärist ning kui kindlad nad oma hinnangutes on.

Li ja Wagner (2020) laiendavad seda lähenemist, eristades kolme informeerituse taset: mitteinformeeritud, ebakindlad ja valeinformeeritud. Nende uurimus näitab, et inimeste võime uuendada oma veendumusi pärast korrektse informatsiooni saamist sõltub oluliselt nende eelnevast teadmiste tasemest ja kindlusest. Wagner ja Boczkowski (2019) rõhutavad omakorda, et väärinfo tajumine ja sellega toimetulek ei ole üksnes kognitiivne protsess, vaid hõlmab ka sotsiaalseid praktikaid ja tõlgendusmustreid, mis kujunevad igapäevases meediatarbimises.

Käesolevas uuringus rakendatakse neid teoreetilisi lähtekohti lauarharjutuse kontekstis, kus osalejatele esitatakse järjestikku erinevaid infosüste – nii tõeseid kui valesid. Iga infosüsti järel hindavad osalejad informatsiooni tõepärasust, väljendavad oma enesekindlust hinnangu suhtes ning kirjeldavad kavandatavaid tegevusi. See meetodika võimaldab fikseerida nii tegelikku võimet eristada tõest informatsiooni väärast (tegelik teadlikkus) kui ka osalejate subjektiivset hinnangut oma teadlikkusele (tajatud teadlikkus). Lisaks võimaldab see tuvastada informatsiooni vastuvõtmise kallutatust – kas osalejad kalduvad pigem uskuma või kahtlustama saadud informatsiooni. Selline integreeritud lähenemine annab tervikliku pildi sellest, kuidas Hiiumaa eakad kriisiolukorras informatsiooni töötlevad ja sellele reageerivad.

2.5 Stsenaariumi kirjeldus

Lauaharjutuse aluseks oli stsenaarium, mis kujutas sügistormi arengut Hiiumaal ning sellega kaasnevaid häireid elutähtsates teenustes ja igapäevases toimetulekus. Stsenaarium hõlmas ajavahemikku 3. detsembri õhtust kuni 5. detsembri ennelõunani ning oli üles ehitatud järk-järgult süveneva kriisi loogikale. Simulatsiooni käigus edastati osalejatele kokku 18 infosüsti, mis erinesid nii sisu, allika kui ka usaldusväarsuse poolest.

Infosüstid jaotati nelja kategooriasse: tõene info, desinformatsioon, väärinfo ning situatsioonilised sisendid, mis ei kujutanud endast otsest infot, vaid kirjeldasid osalejate isiklikku või sotsiaalset olukorda. Infosüstide jaotust ning nende osakaalu simulatsioonis kirjeldab tabel 1. Nagu tabelist nähtub, moodustas tõene info poole kõigist infosüstidest, samas kui ligi kolmandik infosüstidest oli desinformatiivne. Väiksema osa moodustasid väärinfo ning situatsioonilised sisendid, mille eesmärk oli tuua stsenaariumisse otseselt igapäevaelu puudutavaid dilemmaolukordi.

Tabel 1. Simulatsioonis esitatud infosüstide liigid

Infosüsti tüüp	Infosüstide arv	Osakaal (%)
Tõene info	9	50.0
Desinformatsioon	5	27.8
Väärinfo	1	5.6
Situatsioonikirjeldus (mitte infosüst)	3	16.7
Kokku	18	100.0

Stsenaarium algas 3. detsembri õhtul kell 21.00 edastatud teatega lähenevast tormist ja võimalikest häiretest transpordiühenduses mandriga. Järgnevates infosüstides kajastati olukorra progresseeruvat süvenemist, sealhulgas praamiühenduse katkemist, elektrikatkestusi ning igapäevast toimetulekut mõjutavaid olukordi. Stsenaariumi lõppfaasis keskendusid infosüstid kriisi järeltegevustele ja toetavatele meetmetele, näiteks teavitustele abivajajatele avatud kogunemispunktide kohta.

Simuleeritud kriisi tõsidus suurenes järk-järgult, liikudes potentsiaalsetest riskidest konkreetsete ja vahetult tajutavate tagajärgedeni. Põhitegevus toimus 4. detsembril ajavahemikus kell 9.00–21.00 ning kulmineerus 5. detsembri hommikul ajavahemikus kell 8.00–12.00. Selline ajastus võimaldas jäljendada kriisi eskaleerumist ning otsustuskoormuse kasvu ajas.

Iga infosüsti järel anti osalejatele kolm minutit reageerimiseks ja olukorra analüüsimiseks. See ajaraam vastas stsenaariumis ühe tunni möödumisele ning võimaldas jäljendada kriisiolukorrale iseloomulikku ajalist survet ja järjestikuste otsustusolukordade kuhjumist.

Infosüstide sisu, tüüp, allikas ja ajastus on kokku võetud tabelis 2. Tabelist nähtub, et infosüstid pärinesid mitmekesistest allikatest, sealhulgas traditsioonilisest meediast, sotsiaalmeediast, SMS-teavitustest, telefonikõnedest ning isiklikest kontaktidest. Selline allikate paljusus oli teadlikult kavandatud, et jäljendada kriisiolukorrale iseloomulikku infokeskkonda, kus ametlik ja mitteametlik teave põimuvad ning osalejad peavad langetama otsuseid erineva usaldusväärusega info põhjal.

Tabel 2. Infosüstide lühikirjeldus

Nr	Infosüsti sisu	Tüüp	Allikas	Aeg
1	Teade tulevasest tormist	Tõene info	Aktuaalne Kaamera	3.12, 21:00
2	Hiiumaa Heaks postitus tormist	Tõene info	Sotsiaalmeedia	4.12, 09:00
3	Veefiltreid pakkuv SMS	Desinfo	SMS	4.12, 10:00
4	Päästeameti esindajaga intervjuu	Tõene info	Delfi	4.12, 11:00
5	Praamiühenduse katkemine	Tõene info	Postimees	4.12, 12:00
6	Isikute kontrollijad liiguvad saarel	Desinfo	Sotsiaalmeedia	4.12, 13:00
7	Lähedane ei jõua Hiiumaale	Situatsioon	Telefonikõne	4.12, 14:00

8	Vikerraadio soovitus püsida sees	Tõene info	Raadio	4.12, 15:00
9	Naabrimehe ravimid otsakorral	Situatsioon	Telefonikõne	4.12, 16:00
10	Delfi video Kõpu olukorrast	Tõene info	Delfi	4.12, 17:00
11	Raadiosaatjate jagamine	Väärinfo	Sotsiaalmeedia	4.12, 18:00
12	Elektrikatkestus	Tõene info	Elektrilevi SMS	4.12, 19:00
13	Pikemaajaline elektrikatkestus	Tõene info	KOV kodulehekül	4.12, 20:00
14	Petukõne PERHi nimel	Desinfo	Telefonikõne	4.12, 21:00
15	Pensionimaksete häire	Desinfo	Raadio	5.12, 08:00
16	EE-ALARM hoiduda mobiilside kasutamisest	Desinfo	SMS	5.12, 10:00
17	Naabrinaise maja katus on ära lennanud	Situatsioon	Sotsiaalne kontakt	5.12, 11:00
18	Kogunemispunktide avamine	Tõene info	SMS	5.12, 12:00

Esitatud infosüstide ülesehitus ja ajastus võimaldasid analüüsida, kuidas osalejad reageerivad erineva usaldusvärsuse ja allikaga teabele olukorras, kus kriisi tõsidus ajas suureneb ning otsustusruum on piiratud. Infosüstide mitmekesisus lõi eeldused hinnata, millised teabetüübid ja allikad mõjutavad osalejate tõlgendusi ja otsustusprotsesse enim ning kuidas infokorratus võib kriisiolukorras kujundada toimetulekut. Tagantjärele oleks võinud tõenäolisuse suurendamiseks kasutada teisi kellaegu peale täistundide.

2.6 Analüüsimeetod

Kogutud andmeid analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Analüüs keskendus osalejate vastuste ja arutelude korduvatele mustritele, teemadele ja hoiakutele. Eraldi vaadeldi, kuidas osalejad hindasid infot tõepärsuse ja usaldusvärsuse aspektist, milliseid tegevusi nad kavatsesid ette võtta, kuidas tajuti info puudujääke ning kuidas mõtestati oma haavatavust ja toimetulekuvõimet. Analüüs

võimaldas tuvastada peamisi käitumismustreid ja tegureid, mis mõjutavad Hiiumaa eakate valmisolekut kriisiolukorras ning nende suutlikkust valeinformatsiooniga toime tulla.

2.7 Uurimistöö piirangud

Käesoleva uuringu tulemuste tõlgendamisel tuleb arvestada mitmete meetodiliste piirangutega. Simulatsioonipõhine lauaharjutus võimaldas küll jälgida eakate reaktsioone erinevatele infosüstidele, kuid osutus osadele osalejatele kohati liiga keerukaks. Eriti raskendas ülesande täitmist stsenaariumi abstraktsus ning vajadus samaaegselt mõista olukorda, hinnata infot ja teha otsuseid piiratud aja jooksul.

Olulist rolli mängis ka juhendamise ja selgituste selgus. Osalejad vajasid täiendavaid suulisi selgitusi nii simulatsiooni käigu kui ka vastuste blanketi täitmise kohta, mis viitab sellele, et kasutatud meetodika ei olnud täielikult kohandatud eakate vajadustele. Samuti osutus vastuste blankett mõnele osalejale liiga keerukaks, mis võis mõjutada vastuste täpsust ja võrreldavust.

Lisaks võib piiranguna käsitleda lauaharjutuse simulatiivset iseloomu. Kuigi stsenaarium oli üles ehitatud realistlikule kriisiolukorrale, ei pruugi osalejate käitumine simulatsioonis täielikult peegeldada nende tegelikku käitumist pärisolukorras. Reaalses kriisis esinev emotsionaalne pinge, ootamatus ja ajasurve võivad mõjutada otsustusprotsesse teistsugusel viisil kui kontrollitud uurimiskeskkonnas, mistõttu tuleb tulemusi tõlgendada kui olukorraspetsiifilisi.

Samuti tuleb arvestada grupiformaadist tulenevate piirangutega. Lauaharjutus viidi läbi grupiviisiliselt, mis võis mõjutada osalejate individuaalseid hinnanguid ja otsuseid. Grupiarutelude käigus võis esineda vastastikust mõjutamist, kus aktiivsemate või enesekindlamate osalejate seisukohad kujundasid ka teiste arvamusi. Seetõttu ei pruugi kõik vastused peegeldada täielikult osalejate individuaalseid hoiakuid, vaid osaliselt ka grupidünaamika mõju.

Teksti osalisel toimetamisel on töös kasutatud suurt generatiivset keelemudelit (LLM) ChatGPT (OpenAI, 2026).

3. TULEMUSED

3.1 Infosüside tajutud tõepärasus

Osalejad hindasid iga infosüsti tõeseks (T), vääraks (V) või märkisid vastuseks "T/V", kui ei suutnud selget hinnangut anda. Hinnangute jaotus näitas selget mustrit sõltuvalt info allikast ja sisust. Üheksa infosüsti kaheksateistkümnest hinnati valdavalt tõeseks kõigis gruppides. Need hõlmasid mõlemaid tormiteateid, ametlikku intervjuud päästjaga, praamiühenduse katkemist, raadio soovitus püsida siseruumides, Delfi videot Kõpu olukorrast, mõlemaid elektrikatkestuse teateid ning abivajajate kogunemispunkti teadet. Nende puhul esines minimaalset kõhklust ja hinnangud olid gruppide vahel järjepidevad.

Vastandina tõeseks hinnatud infole tunnistati viis infosüsti selgelt valeinfoks. Veefiltreid puudutav pettereklaam, sotsiaalmeedia postitus isikute kontrollijate kohta, raadiosaatjate jagamise kuulujutt ja petukõne PERHi nimega said praktiliselt kõigis gruppides hinnangu "väär". Pensionimaksete häireteade hinnati samuti valdavalt vääraks, kuigi esines ka ebakindlust. Gruppidevaheline konsensus oli nende infosüside puhul kõrge, mis viitab sellele, et levinud petuskeemid olid osalejatele tuttavad.

Ebakindlust väljendav vastus "T/V" esines seitsme infosüsti puhul vähemalt ühes grupis. Ebakindlus ilmnis eriti teise tormiteate, naabrimehe ravimiteatega, pensionimaksete häire ja EE-Alarm teate puhul. Täielik üksmeel kõigi gruppide vahel esines seitsme infosüsti puhul kaheksateistkümnest. Ülejäänud juhtudel esines vähemalt ühes grupis erinev hinnang või ebakindlus.

3.2 Osalejate enesekindlus info hindamisel

Enesekindlust mõõdeti skaalal 1-5, kus 1 tähendas väga madalt enesekindlust ja 5 väga kõrget enesekindlust. Hinnangud varieerusid märgatavalt sõltuvalt infosüsti allikast ja sisust. Kõrgeim enesekindlus ilmnis kaheksa infosüsti puhul, kus anti valdavalt maksimaalseid või lähedasi hinnanguid (4-5). Nende hulka kuulusid ametlik intervjuu päästjaga, praamiühenduse katkemine, petukõne, mõlemad elektrikatkestuse teated, Delfi video Kõpust, veefiltrireklaam ja abivajajate kogunemispunkti teade.

Kuu infosüsti puhul anti mõõdukaid hinnanguid (2-4), mis viitas suuremale kõhklusele. Need hõlmasid mõlemaid varajaseid tormiteateid, raadiosaatjate jagamise kuulujuttu, naabrimehe

ravimiteadet, pensionimaksete häiret ja osaliselt EE-Alarm teateid. Nende puhul väljendati sageli, et info pole piisav või olukord ei puuduta osalejat otseselt. Mõõduka enesekindluse puhul oli oluline roll ebamäärasusel - kui info allikas või sisu jättis küsimusi, langes ka enesekindlus. Madalaimaid hinnanguid (1-2) esines harva ja üksikute osalejate puhul. Mõned osalejad märkisid madalamat enesekindlust teise tormiteate ja EE-Alarm teadete puhul, kus allikas või formaat oli tundmatu. Selge muster ilmnis ametlike allikate (Elektrilevi, Delfi, päästja video) puhul - enesekindlus oli järjepidevalt kõrge (4-5).

Paradoksaalselt oli enesekindlus sama kõrge selge desinformatsiooni puhul, kuna osalejad tundsid hästi ära pettuse märgid. Ebamäärase allika või sisu korral (sotsiaalmeedia ja kuulujutud) oli enesekindlus madalam või varieeruvam.

3.3 Info tõlgendamine ja tähenduse loomine

Osalejate tõlgendused peegeldasid seda, kuidas infot mõtestati ja milliseid järeldusi sellest tehti. Tõlgenduste mitmekesisus ilmnis eriti selgelt varajaste tormiteadete puhul. Esimeste kahe tormiteate korral jagunesid tõlgendused kolme kategooriasse. Osa osalejaid luges välja vajaduse ettevalmistusteks, mainides vee varumist, elektrikatkestuse võimalust ja mandrile sõitmise takistusi.

Teine osa tõlgendas ohtu väiksemana, kasutades väljendeid nagu "ehk läheb mööda", "siia torm ei jõua" või isegi "lahe!". Kolmas osa suhtus neutraalselt, võttes info lihtsalt teadmiseks. See varieeruvus näitab, et üldised hoiatused võivad jääda abstraktseks ja ei pruugi käivitada ettevalmistusi.

Kohaliku päästja video puhul muutus olukord märgatavalt. Tõlgendused muutusid järjepidevalt positiivseks ja usaldavaks. Osalejad väljendasid tugevat usaldust ("teda ma usun", "kõik õige"), tunnustasid video praktilist väärtust ("annab asjalikke soovitusi") ning üheski grupis ei väljendatud kahtlust video sisu või allika suhtes. See näitab kohaliku autoriteedi rolli olulisust kriisikommunikatsioonis.

Desinformatsioon tuvastati ühtlaselt. Nelja selgelt manipulatiivse infosüsti puhul (veefiltrireklaam, isikute kontrollijad, raadiosaatjate kuulujutt, petukõne) tõlgendati infot järjepidevalt pettusena. Kasutati väljendeid nagu "jama", "väljapressija", "petukõne", "Hiiu nali" ja "kahtlane värk". Raadiosaatjate puhul lisandus ka praktiline skeptitsism ("mis ma peaks raadiosaatjaga pihta

hakkama?"). Need tõlgendused viitavad sellele, et levinud pettusskeemid on hästi tuttavad ja osalejatel on välja kujunenud äratundmismustrid.

Elektrikatkestuste teadete puhul olid tõlgendused pragmaatilised ja rahulikud. Osalejad mõistsid olukorda faktiliselt ("elektrit ei ole", "tuleb oodata") ning väljendisid valmisolekut taluda ebamugavusi ("oleme valmis", "torm tõesti"). See pragmaatilisus võib peegeldada varasemat kogemust sarnaste olukordadega. Kahe abivajaja olukorra (naabrimehe ravimid, naabrinaise katus) tõlgendused olid läbivalt kaastundlikud ja abivalmid. Osalejad nägid neis selgelt abivajadust ("ta vajab abi", "inimene hädas", "tuleb aidata") ning väljendas valmisolekut toetada ("püüan abiks olla", "lohutan ja pakun öömaja"). See viitab tugevatele kogukondlikele väärtustele ja vastastikuse abi traditsioonile. Pensionimaksete häire tõlgendused olid kõige mitmekesisemad ja vastuolulisemad. Osa osalejaid suhtus skeptiliselt ("kahtlane", "ei usu"), osa tõlgendas seda kriisi osana ("kriis kestab"), ning mõned pidasid seda isegi humoristlikuks ("kas riigil on raha otsas?").

3.4 Tegevused ja otsused

Tegevusvalikud jagunesid selgelt infotüübi ja usaldusväarsuse järgi, kuid varieeruvus näitas ka individuaalseid erinevusi reageerimises.

Üheksa tõese info sisaldava infosüsti puhul kirjeldati aktiivseid ettevalmistusi ja praktilisi tegevusi. Tormiteadete järel mainiti vee varumist, poes käimist, varude kontrollimist ja õuealade korrastamist. Ametliku video puhul plaaniti järgida päästja soovitusi ja vajadusel täiendavaid vahendeid hankida. Elektriteadete puhul keskenduti kokkuhoiule ja olukorra jälgimisele. Aktiivne tegutsemine oli iseloomulik olukorras, kus info oli selge, allikas usaldusväärne ja tegevusvõimalused olemas.

Samas mitme tõese infosüsti puhul, eriti elektrikatkestuste ja praamiühenduse katkemine kontekstis, valis osa osalejaid ootava positsiooni. Mainiti kodus püsimist, olukorraga leppimist ja täiendava info ootamist.

Kõigi nelja selge desinformatsiooni puhul oli domineeriv tegevusvalik info ignoreerimine. Osalejad ei kavandanud reageerida veefiltrireklaamile ega isikute kontrollimise teatele, märkides, et ei lase võõraid tuppa ega helista kahtlastele numbritele. Petukõne puhul plaaniti kõne kohene lõpetamine. Ignoreerimine oli selge ja kiire reaktsioon tuttavatele petuskeemidele.

Osa osalejaid kavatses desinformatsiooni puhul siiski võtta aktiivsema positsiooni: hoiatada teisi inimesi sotsiaalmeedias, teavitada politseid või kontrollida informatsiooni üle lähikondlaste käest. See viitab sotsiaalse vastutuse tunnetamisele ning soovile kaitsta ka teisi kogukonnaliikmeid.

Mõlema abivajaja olukorra puhul kirjeldasid osalejad konkreetseid abistamistegevusi. Naabrimehe ravimite puhul kavandati apteeki minekut, 112 helistamist või omaste teavitamist. Naabrinaise katuse puhul plaaniti kohest abi, sooja pakkumist, öömaja võimaldamist ja päästeteenistuse teavitamist. Abivalmidus oli märkimisväärselt kõrge ja tegevused konkreetseid, mis peegeldab kogukondlikku solidaarsust.

Pensionimaksete häire, raadiosaatjate kuulujutu ja osaliselt EE-Alarm teadete puhul oli peamine tegevus info kontrollimine teistest allikatest, saatja tuvastamine või vallast järelepärimine. Osalejad ei teinud kiireid otsuseid, vaid eelistasid esmalt info kinnitada. See ettevaatlik lähenemine näitab kriitilist mõtlemist ja soovi vältida ekslikke otsuseid.

3.5 Tajatud info puudujäägid otsustamisel

Info puudujäägid jagunesid neljaks peamiseks kategooriaks, mis ilmnesis erinevas ulatuses läbi simulatsiooni.

Kaheksa infosüsti puhul mainiti konkreetsuse puudust. Osalejad soovisid täpsemat teavet selle kohta, kas olukord neid otseselt puudutab, milliseid piirkondi see mõjutab, või milliseid konkreetseid samme tuleks astuda. Eriti ilmnis see veefiltrireklaamil, isikute kontrollijatel, pikemaajalisel elektrikatkestusel ja pensionimaksete häirel. Üldine info jättis osalejad ebakindlasse olukorda, kus nad ei saanud hinnata, kas ja kuidas peaksid reageerima.

Allika ebaselgus oli probleem kuue infosüsti puhul. Küsiti "kes on saatja?", "kas see on ametlik?" ja "kust see info tuleb?". See probleem esines eelkõige sotsiaalmeedia postituste, kuulujuttude ja tundmatute süsteemide (EE-Alarm) puhul. Allika tundmatus vähendas märgatavalt info usaldusväärsust ja muutis otsustamise raskemaks.

Viie infosüsti puhul soovisid osalejad teada ajalisi detaile - kui kaua olukord kestab, millal teenused taastuvad või millal tuleb midagi ette võtta. Ajaline määramatus puudutas peamiselt elektrikatkestusi, praamiühendust ja pensionimakseid. Osalejad märkisid, et ilma ajalise raamita on raske planeerida oma tegevusi ja hinnata olukorra tõsidust.

Oluline on märkida, et info puudujääkide esinemine ei takistanud alati otsuste tegemist. Abivajajate puhul otsustati tegutseda vaatamata ebakindlusele, samas muudes olukordades lükati otsus edasi, kuni täiendav info on saadaval. See näitab, et otsustamine kriisiolukorras on kontekstist sõltuv - vahetu abivajadus võib ületada info puudujääkidest tingitud ebakindluse.

3.6 Osalejate enesehinnang kommunikatsiooniga seotud haavatavusele

Haavatavuse hinnangud olid valdavalt madalad läbi terve simulatsiooni. Kuueteistkümne infosüsti kaheksateistkümnest puhul väljendas enamik osalejaid madalat haavatavust, kasutades väljendeid nagu "pole haavatav", "saan hakkama", "ei lase end haavata" või "ei ole eriti haavatav". Eriti sageli esines selline hinnang petukõne, valeinfo ja ametlike teadete puhul, kus osalejad tundsid end kindlalt.

Märkimisväärne oli see, et viieteistkümne vastuse puhul seostati madalat haavatavust otseselt Hiiumaal elamise kogemusega. Korduv väljend oli "pole haavatav, sest elame saarel ja harjunud", samuti mainiti "oleme hiidlased ja elame üle" ja "on olnud ka raskemaid olukordi". Need vastused viitavad tugevale kogukondlikule identiteedile ja varasema kriisikogemuse olulisusele. Kohalik identiteet toimus haavatavuse hindamise oluliseks lähtepunktiks.

Tinglikku või ajutist haavatavust mainiti vähesel määral (kolm infosüsti). Need puudutasid peamiselt tehnilisi piiranguid: "haavatud kui helistada ja SMS saata ei saa" (elektrikatkestus ja side) ning "hetkel arvan, et haavatav" (EE-Alarm teate puhul). See viitab, et haavatavust tajutakse dünaamiliselt - mitte püsiva omadusena, vaid olukorrast sõltuva seisundina. Haavatavus seostatakse konkreetsete võimetega või võimaluste puudumisega, mitte üldise abitusega.

Emotsionaalset mõju väljendati neljal juhul, kuid seda ei seostatud praktilise haavatavusega. Lähedase mittetuleku puhul mainiti "olen kurb" või "olen õnnetu", elektrikatkestuste pikaajalise iseloomu puhul "olen rahutu". Need emotsioonid ei seostunud aga võimetusega toime tulla.

Mitmel juhul väljendati pigem valmisolekut ja kontrolli tunnet. Kasutati väljendeid nagu "peab olema tähelepanelik", "tahan aidata", "olen valmis aitama". Abivajajate olukordades rõhutati oma võimekust aidata, mitte enda haavatavust. Osa vastuseid sisaldas selget vastupanu haavatavuse tunnistamisele: "ei reageeri", "ei allu provokatsioonidele", "ei lase naabril tagasi tormi kätte minna". Need väljendavad teadlikku vastupanu ja enesekindlust, mis võib olla seotud nii tegeliku pädevusega kui ka sooviga säilitada positiivset minapilti.

4. ARUTELU

4.1 Eakate pädevus väärinformatsiooni tuvastamisel

Tulemused näitasid selget seost infosüsti allika ametlikkuse ning osalejate enesekindluse vahel. Kõrgeimad enesekindluse hinnangud (5) anti ametlikele allikatele: Delfi video kohaliku päästja sõnavõtuga, Elektrilevi elektrikatkestuse teade, ning ametlik meediavideo Kõpu olukorrast. See kinnitab Torpan jt (2024) järeldust, et ametlike ja institutsionaalsete allikate kaudu edastatud info vähendab subjektiivset ebakindlust ning toetab otsustusvõimet.

Ühtlasi oli enesekindlus sama kõrge (5) ka selge desinformatsiooni puhul. Petukõne, veefiltrireklaam ja isikute kontrollijate teate puhul märkisid osalejad maksimaalselt kindlust, et tegemist on pettusega. See viitab sellele, et Hiiumaa eakad tunnevad hästi ära levinud pettusskeemid ja neil on väljakujunenud kaitsemehhanismid digitaalse pettuse vastu.

Siiski tekib küsimus, kas kõrge enesekindlus desinformatsiooni äratundmisel võib luua valepositiivset turvatunnet. Kuigi osalejad said hakkama simulatsioonis esitatud lihtsate pettustega, ei pruugi see tähendada, et nad oleksid sama edukad keerukama või uudse desinformatsiooni puhul. Esendemir jt (2025) hoiatasid, et eakad ei pruugi tajuda enda riski realistlikult - kuigi nad tunnevad end kindlalt, võivad nad tegelikult olla haavatavad uute manipulatsiooni vormide suhtes.

Madalam enesekindlus ilmnes ebamäärase allika või sisu korral. Sotsiaalmeedia kuulujutt raadiosaatjate jagamisest, pensionimaksete häire ning osaliselt ka EE-Alarm teated tekitasid ebakindlust. Osalejad märkisid nende puhul sageli "T/V" või keskmist enesekindlust (2-3), mis viitab, et info ebaselgus või tundmatu allikas vähendab kindlust otsustamisel.

4.2 Informatsioonikanalite usaldusväarsus

Osalejate tegevusvalikud ei lähtunud ainult objektiivsest "tõde/väär" hinnangust, vaid sellest, kuidas info nende jaoks tähendust omandas ning millisest kanalist see päris. See toetub sotsiaalse konstruktivismi põhimõtet kriisiuuringutes, mille kohaselt kriisi tähendus luuakse suhtluse ja tõlgendamise kaudu, mitte ainult objektiivsete faktide põhjal (Zhao, 2020).

Ametlikud meediakanalid said kõrget usaldust. Delfi video kohaliku päästja sõnavõtuga, Elektrilevi SMS-teated ja Postimehe artikkel praamiühenduse katkemisest hinnati järjepidevalt usaldusväärseks

ning enesekindlus nende hindamisel oli kõrge (4-5). Osalejad nägid neid allikaid autoriteetsetena ja reageerisid neile konkreetsete tegevusplaanidega. See kinnitab Torpan jt (2024) järeldusi, et usaldusväärsete ja selgete allikate roll on kriisikommunikatsioonis määrav.

Sotsiaalmeedia ja kuulujutud said madalamat usaldust. Hiiumaa Heaks Facebooki postitus hinnati küll tõeseks, kuid ei käivitanud sama tugevat reageerimist kui ametlikud kanalid. Raadiosaatjate jagamise kuulujutt ja isikute kontrollijate sotsiaalmeediapostitus tõlgendati kohe pettusena ning need kanalid ei mõjutanud otsustusprotsesse positiivselt. See näitab, et kuigi sotsiaalmeedia on teabeallikas, ei usaldata seda kriisiolukorras võrdselt ametlike kanalitega.

Tundmatud süsteemid tekitasid segadust. EE-Alarm teadete puhul ilmnis ebakindlust just kanali tundmatuse tõttu - osalejad ei teadnud, kas see on ametlik süsteem või mitte, mis vähendas info usaldusväärset. Allika ebaselgus oli probleem kuue infosüsti puhul, kus küsiti "kes on saatja?", "kas see on ametlik?" ja "kust see info tuleb?". Tundmatu kanali või allika korral langes osalejate enesekindlus ning domineeris info kontrollimine teistest allikatest.

Isiklikud kontaktid ja kohalik kogukond osutusid samuti olulisteks infokanaliteks. Telefonikõned lähedastelt (naabrimehe ravimid, lähedase mittetulemine) ja otsesed sotsiaalsed kontaktid (naabrinaise katus) käivitasid koheseid tegevusi vaatamata info mitteametlikule iseloomule. Need kanalid ei vajanud täiendavat kontrollimist ega kinnitamist - usaldus tugines isiklikele suhetele ja kogukondlikele sidemetele.

4.3 Eakate hoiakud ametlike käitumisjuhiste vastu

Osalejate hoiakud ametlike soovitude ja käitumisjuhiste suhtes olid mitmekesised ning sõltusid oluliselt info allikast, konkreetsusest ja tajutud asjakohasusest. Tulemused näitasid, et eakad ei järgi automaatselt kõiki ametlike juhiseid, vaid hindavad kriitiliselt nende vajalikkust ja teostatavust oma kontekstis.

Kõige positiivsemad hoiakud ilmnisid kohaliku päästja video suhtes. Osalejad väljendasid tugevat valmisolekut järgida tema soovitusi ("teen ettevalmistused nagu ta rääkiski", "teda ma usun") ning nägid juhiseid praktilistena ja rakendatavana. See kinnitab, et autoriteetse ja tuntud kohaliku allika soovitusi võtavad eakad rohkem kuulda. Kohalik kontekst ja isiklik tunnus suurendavad märkimisväärselt juhiste järgimise tõenäosust.

Vastandina sellele suhtuti varajastesse üldistesse tormiteadetesse skeptilisemalt. Osa osalejaid tõlgendas neid passiivselt ("ehk läheb mööda", "siia torm ei jõua"), mis viitab sellele, et abstraktsed hoiatused ei käivita alati ennetavat käitumist. Kuigi info hinnati tõseks, ei tundunud see piisavalt isiklikult asjakohane, et käivitada konkreetseid ettevalmistusi kõigis gruppides. See toetab Torpan jt (2024) järeldust, et üldised hoiatused võivad jääda liiga abstraktseks ja ei pruugi viia soovitud käitumismuutuseni.

Kriitilisi hoiakuid ilmnes ebamäärase või tundmatu päritoluga juhiste suhtes. Pensionimaksete häire, EE-Alarm teated ja raadiosaatjate kuulujutt tekitasid kahtlusi ning osalejad plaanisid enne tegutsemist infot kontrollida ("kontrollin vallast", "vaatan teistest allikatest"). See viitab tervislikule kriitilisele mõtlemisele - osalejad ei järginud juhiseid pimesi, vaid hindasid nende usaldusväärsust ja asjakohasust.

4.4 Hiiumaa eakate haavatavused kriisis

Osalejate enesehinnangud haavatavusele olid madalad läbi terve simulatsiooni. Domineeris arusaam "pole haavatav", "saan hakkama", "ei lase end haavata", mis esines järjepidevalt erinevate infosüstide puhul. See leid on oluline, kuna see läheb vastuollu teoreetilise kirjandusega, mis käsitleb eakaid kui ühte haavatavamat sihtgruppi kriisides (Kuran jt, 2020; Sohrabizadeh & Moeckel, 2024).

Madal tajutud haavatavus oli tugevalt seotud kohaliku identiteedi ja kogemusega. Osalejad viitasid korduvalt oma saarel elamise kogemusele: "pole haavatav, sest elame saarel ja harjunud", "oleme hiidlased ja elame üle", "on olnud ka raskemaid olukordi". See viitab sellele, et Hiiumaa eakad tuginevad oma kriisivalmiduses varasematele kogemustele ja kogukondlikule identiteedile.

See leid kinnitab Kuran jt (2020) interseksionaalse lähenemise olulisust: eakad ei moodusta homogeenset gruppi ja nende haavatavus sõltub paljudest kontekstipõhistest teguritest. Hiiumaa kontekstis mõjutavad haavatavust positiivselt tugevad kohalikud sidemed, varasemate kriisidega toimetuleku kogemus ja tugev kohalik identiteet. Helbe (2015) leidis samuti Saare maakonna eakate seas, et regulaarne suhtlus ja kogukondlikkus suurendab turvalisust.

Siiski tuleb märkida, et madal tajutud haavatavus ei tähenda automaatselt madalat tegelikku haavatavust. Esendemir jt (2025) hoiatasid, et eakad võivad alahinnata oma riski ja mitte võtta piisavaid ettevaatusabinõusid. Käesolevas uuringus ilmnes, et kuigi osalejad tundsid end kindlalt,

esines siiski vigu info hindamisel (nt "T/V" vastused tõese info puhul) ja puudujääke otsustusprotsessides.

Tinglikku haavatavust märgiti tehniliste võimaluste kontekstis: "haavatud kui helistada ja SMS saata ei saa", "hetkel arvan, et haavatav" (EE-Alarm teate puhul). See viitab, et haavatavust tajutakse dünaamiliselt - mitte püsiva omadusena, vaid olukorrast sõltuva seisundina. Tierney (2014, 2019) on rõhutanud haavatavuse dünaamilist iseloomu, mis muutub vastavalt ressurssidele, infole ja välisele toele. Siinkohal on ka oluline märkida, et Simulatsiooni läbiviimise hetkel ei olnud EE-ALARM-i veel ühiskonnale tutvustatud.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada Hiiumaa eakate teadlikkus informatsiooni hankimisel ja kasutamisel kriisiolukorras. Töö keskendus neljale uurimisküsimusele: kui pädevad on eakad väärinformatsiooni tuvastamisel, millistest kanalitest informatsiooni peetakse kõige usaldusväärsemaks, millised on eakate hoiakud kriisi ajal soovitatud käitumisjuhiste vastu ning millised on Hiiumaa eakate haavatavused kriisis.

Töö teoreetilises osas käsitleti kriisi ja hädaolukorra mõisteid, haavatavuse dünaamilist olemust ning väärinfo rolli kriisikommunikatsioonis. Analüüsi, kuidas eakate haavatavus ei tulene ainult vanusest, vaid sotsiaalsest ja ruumilisest kontekstist, info kättesaadavusest ja usaldusest ametlike kanalite vastu. Kirjanduse ülevaade näitas, et kriisikommunikatsioon peab arvestama infopõhise haavatavusega - võimega mõista, hinnata ja kasutada kriisiolukorras saadavat infot.

Uuringu läbiviimiseks kasutati simulatsioonipõhist lauarharjutust, milles Hiiumaa 22 eakat osalejat läbisid 18 infosüstit koosneva stsenaariumi, mis jäljendas sügistormi arengut ja sellega kaasnevat häireid elutähtsates teenustes. Iga infosüsti järel hindasid osalejad info tõepärasust, oma enesekindlust, kirjeldasid tõlgendusi ja kavandatavaid tegevusi ning reflekteerisid oma kommunikatsioonilist haavatavust.

Tulemused näitasid, et Hiiumaa eakad suutsid väärinformatsiooni edukalt tuvastada - kõik neli selge desinformatsiooni sisaldavat infosüsti tunnistati valdavalt vääraks ning osalejate enesekindlus nende hindamisel oli kõrge. Levinud pettusskeemid olid hästi tuttavad ja osalejatel olid välja kujunenud toimivad kaitsemustrid. Info allikate usaldusväärse osas ilmnes selge eelistus ametlikele ja konkreetsetele allikatele, eriti kohaliku päästja sõnavõtule, keda usaldati järjepidevalt ning kelle soovitusi plaaniti järgida. Ebamäärase allika või sisu korral oli enesekindlus madalam ning domineeris info kontrollimine teistest allikatest.

Ametlike soovitude järgimise osas ilmnes mitmekesisus - osa osalejaid plaaniti aktiivselt järgida soovitusi ja teha ettevalmistusi, samas esines ka skeptilisi tõlgendusi varajaste hoiatuste puhul. Tegevusvalikud sõltusid info konkreetsusest, allika usaldusväärsest ja sellest, kas osalejad tundsid, et neil on võimalus olukorda mõjutada.

Eakate haavatavused kriisiolukorras ei tulnud uuringus ootuspäraselt esile. Vastupidi teoreetilisele kirjandusele hindasid osalejad oma haavatavust järjepidevalt madalaks, seostades seda tugevalt

kohaliku identiteedi ja kogemusega. See toetab interseksionaalset lähenemist: Hiiumaa kontekstis mõjutavad haavatavust positiivselt tugevad kohalikud sidemed, varasemate kriisidega toimetuleku kogemus ja tugev kohalik identiteet. Samas ilmnes paradoks - kuigi osalejad väitsid, et nad ei ole haavatavad, esines nende vastustes ebakindlust, info puudujääke ja raskusi otsustamisel, eriti tundmatute süsteemide ja ebamäärase sisuga teadete puhul.

Oluline leid oli abivalmiduse kõrge tase - info puudujäägid ei takistanud tegutsemist vahetu abivajaduse korral, mis näitab kogukondlike sidemete ja vastastikuse abi traditsiooni tugevust kriisiolukorras.

Töö praktiliseks väljundiks on soovitus arendada kohaliku kriisikommunikatsiooni kanaleid, mis edastavad infot eakatele arusaadavas ja usaldusväärses vormis. Eriti oluline on kohalike autoriteetide nähtav roll ja otsene suhtlus, konkreetne info selge allikaga ning tundmatute süsteemide eelnev tutvustamine. Lauaharjutus osutus sobivaks meetodiks, kuigi ilmnemid ka metoodilised piirangud, sealhulgas simulatsiooni autentsuse probleem.

Käesolev töö annab väärtuslikku sisendit Hiiumaa ja teiste sarnaste piirkondade kriisikommunikatsiooni planeerimisse ning näitab, et eakad ei ole ühtlane haavatav grupp - nende toimetulek sõltub oluliselt kohalikust kontekstist, kogukondlikest sidemetest, varasemast kogemusest ning kriisikommunikatsiooni kvaliteedist.

SUMMARY

The aim of this bachelor's thesis was to examine the awareness of elderly residents of Hiiumaa in acquiring and using information in crisis situations. The study focused on four research questions: how competent older adults are in identifying misinformation, which information channels they consider the most trustworthy, what attitudes older adults have toward recommended behavior guidelines during a crisis, and what vulnerabilities elderly people in Hiiumaa face in crisis situations.

The theoretical section of the thesis addressed the concepts of crisis and emergency, the dynamic nature of vulnerability, and the role of misinformation in crisis communication. The analysis highlighted that the vulnerability of older adults does not stem solely from age, but also from social and spatial context, access to information, and trust in official channels. The literature review showed that crisis communication must take into account information-related vulnerability—the ability to understand, evaluate, and use information received during a crisis.

The empirical study employed a simulation-based tabletop exercise in which 22 elderly participants from Hiiumaa went through a scenario consisting of 18 information inputs that simulated the development of an autumn storm and the resulting disruptions to vital services. After each information input, participants assessed the credibility of the information, their confidence in that assessment, described their interpretations and planned actions, and reflected on their communicative vulnerability.

The results showed that elderly participants in Hiiumaa were able to successfully identify misinformation: all four information inputs containing clear disinformation were predominantly assessed as false, and participants' confidence in these assessments was high. Common scam schemes were well known, and participants had established effective protective patterns. Regarding the credibility of information sources, a clear preference emerged for official and concrete sources, especially statements by a local rescuer, who was consistently trusted and whose recommendations participants planned to follow. When the source or content was vague, confidence was lower and information verification from other sources predominated.

In terms of following official recommendations, diversity emerged: some participants planned to actively follow recommendations and make preparations, while skeptical interpretations also appeared, particularly in response to early warnings. Chosen courses of action depended on the

concreteness of the information, the credibility of the source, and whether participants felt they had the ability to influence the situation.

The vulnerabilities of older adults in crisis situations did not emerge as expected in the study. Contrary to the theoretical literature, participants consistently assessed their own vulnerability as low, strongly linking this perception to local identity and experience. This supports an intersectional approach: in the context of Hiiumaa, vulnerability is positively influenced by strong local ties, experience in coping with previous crises, and a strong local identity. At the same time, a paradox emerged—although participants claimed they were not vulnerable, their responses revealed uncertainty, information gaps, and difficulties in decision-making, especially when dealing with unfamiliar systems and messages with vague content.

An important finding was the high level of helpfulness—information gaps did not hinder action in situations of immediate need for assistance, indicating the strength of community ties and traditions of mutual aid in crisis situations.

The practical outcome of the thesis is a recommendation to develop local crisis communication channels that convey information to older adults in a clear and trustworthy form. Particularly important are the visible role of local authorities and direct communication, concrete information with a clear source, and prior familiarization with unfamiliar systems. The tabletop exercise proved to be a suitable method, although methodological limitations were also identified, including issues related to the authenticity of the simulation.

This thesis provides valuable input for planning crisis communication in Hiiumaa and other similar regions and demonstrates that older adults are not a homogeneous vulnerable group—their coping capacity depends significantly on local context, community ties, prior experience, and the quality of crisis communication.

KASUTATUD ALLIKAD

Aldrich, D. P. (2012). *Building Resilience: Social Capital in Post-Disaster Recovery*. University of Chicago Press.

Boetzelaer E, Browne JL, Vaid S, Pellecchia U, van de Kamp J, et al. (2023) Elderly people in humanitarian crises, a forgotten population: A call for action. *PLOS Global Public Health* 3(7): e0002142. <https://doi.org/10.1371/journal.pgph.0002142>

Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2017). *The politics of crisis management: Public leadership under pressure* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Edgar, G. K., Catherwood, D., Baker, S., Sallis, G., Bertels, M., Edgar, H. E., Nikolla, D., Buckle, S., Goodwin, C., & Whelan, A. (2018). Quantitative Analysis of Situation Awareness (QASA): Modelling and measuring situation awareness using signal detection theory. *Ergonomics*, 61(6), 762–777. <https://doi.org/10.1080/00140139.2017.1420238>

Eesti Keele Instituut. (2025). Kerksus. EKI Sõnaveeb. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/kerksus/1/est>

Erumus, A ja Murumets, J. (2020). „Kriis, oht ja risk“. *Sõjateadlane* (Estonian Journal of Military Studies), Volume 15, 2020, pp. 87–112. <https://www.kvak.ee/sojateadlane/>

Esendemir, Ş., Çatıkkaş, N. M., & Karan, M. A. (2025). Get Ready! The Vulnerability and Resilience of Older Adults in Disasters. *European Journal of Geriatrics and Gerontology*, 7(1), 29–36.

Fallis, D. (2015). What is disinformation? *Library Trends*, 63(3), 401–426. <https://doi.org/10.1353/lib.2015.0014>

Hawkins, R. L., & Maurer, K. (2010). Bonding, Bridging and Linking: How Social Capital Operated in New Orleans following Hurricane Katrina. *The British Journal of Social Work*, 40(6)

Helbe, H. (2015). *Eakate toimetulek ja teenuste vajadus Saare maakonna nelja valla näitel*. Tartu Ülikool.

Horák, A., Baisa, V., & Herman, O. (2021). Technological approaches to detecting online disinformation and manipulation. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2108.11669>

Hädaolukorra seadus. (2025). RT I, 17.05.2020, 3. <https://www.riigiteataja.ee/akt/117052020003>

- Kuran, C. H. A., Morsut, C., Kruke, B. I., Krüger, M., Segnestam, L., Orru, K., Nævestad, T.-O., Airola, M., Keränen, J., Gabel, F., Hansson, S., & Torpan, S. (2020). Vulnerability and vulnerable groups from an intersectionality perspective. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 50, Article 101826. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101826>
- Li, J., & Wagner, M. W. (2020). The Value of Not Knowing: Partisan Cue-Taking and Belief Updating of the Uninformed, the Ambiguous, and the Misinformed. *Journal of Communication*, 70(5), 646–669. <https://doi.org/10.1093/joc/jqaa022>
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K., Seifert, C. M., Schwarz, N., & Cook, J. (2012). Misinformation and Its Correction: Continued Influence and Successful Debiasing. *Psychological science in the public interest : a journal of the American Psychological Society*, 13(3), 106–131. <https://doi.org/10.1177/1529100612451018>
- Nagel, H. & Nagel, A.-M. 2023. Uuring: Hiiumaa ja Vormsi masuudireostuskriisi kriisijuhtimine 2022. Tallinn: Kriisiuuringute Keskus.
- OpenAI. (2026). *ChatGPT* (versioon 5.2) [Suur keelemudel]. <https://chat.openai.com/chat>
- Päästeamet.(2024). *Päästeameti aastaraamat* 2024. <https://www.rescue.ee/files/Aastaraamatud/paasteameti-aastaraamat-2024.pdf>
- Reynolds, B., 2002. *Crisis and Emergency Risk Communication*. s.l.:Centers for Disease Control and Prevention.
- Riigikantselei. (2024). *Valitsus kinnitas tsiviilkaitse eesmärgid ja tegevuskava*. Vabariigi Valitsus. <https://valitsus.ee/et/uudised/valitsus-kinnitas-tsiviilkaitse-eesmargid-ja-tegevuskava>
- Rodríguez-Nikl, T., Pérez, J., & Nagel, M. (2018). Linking Disaster Resilience and Sustainability. *Civil Engineering and Environmental Systems*, 35(1–4)
- Rosenthal, U.; Boin, R. A.; Comfort, L. K. (eds.) 2001. *Managing Crises: Threats, Dilemmas, Opportunities*. Springfield, Ill., p. 5.
- Rugam-Rebane, K. (2006). *Infojuhtimine on kriisireguleerimise lahutamatu osa*. RiTo 13. <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2016/03/Infojuhtimine-on-kriisireguleerimise-lahutamatu-osa.pdf>

- Rullinkoff, M. (2021). *Kriisikommunikatsioon Ida-Virumaa evakueerimisel relvakonflikti korral Eesti ida piiril* (Magistritöö, Sisekaitseakadeemia). https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/4165/Rullinkoff_Marrieliisa_2021.pdf
- Sohrabizadeh, S., & Moeckel, L. (2024). A Comparative Study of the Elderly Needs and Coping Capacities in Disasters and Emergencies. *Trauma Monthly*, 29(6)
- Statistikaamet. (2024). *Värske rahvastikuprognosis näitab Eesti elanikkonna vähenemist*. Statistikaamet. <https://stat.ee/et/uudised/varske-rahvastikuprognosis-naitab-est-elanikkonna-vahenemist>
- Zakour, M. J., & Gillespie, D. F. (2013). *Community Disaster Vulnerability: Theory, Research, and Practice*. Springer.
- Zhao, X. (2020). *Explicating the social constructionist perspective on crisis communication*. *Journal of Applied Communication Research*, 48(3), 301–320. <https://doi.org/10.1080/00909882.2020.1756375>
- Tierney, K. (2014). *The Social Roots of Risk: Producing Disasters, Promoting Resilience*. Stanford University Press.
- Tierney, K., 2019. *Disasters: A sociological approach*. Polity Press, Cambridge
- Torpan, Sten & Hansson, Sten & Rhinard, Mark & Kažemekaitytė, Austėja & Jukarainen, Pirjo & Meyer, Sunniva & Schiefflers, Abriel & Lovasz, Gabriella & Orru, Kati. (2021). Handling false information in emergency management: A cross-national comparative study of European practices. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 57. 102151. 10.1016/j.ijdr.2021.102151.
- Torpan, S., Orru, K., Hansson, S., & Klaos, M. (2024). Using a table-top exercise to identify communication-related vulnerability to disasters. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.103456>
- United Nations International Strategy for Disaster Reduction. (2005). *Hyogo Framework for Action 2005–2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters*. Geneva: UNISDR.
- Vaarik, D., 2014. *Sõnumiseadja käsiraamat*. s.l.:Memokraat.

Vabariigi Valitsus. (2024). Elutähtsa teenuse osutajaid on tulevikus rohkem ja teenuste toimepidevus paraneb. <https://valitsus.ee/uudised/elutahtsa-teenuse-osutajaid-tulevikus-rohkem-ja-teenuste-toimepidevus-paraneb>

Vivion, M., Reid, V., Dubé, E., Coutant, A., Benoit, A., & Tourigny, A. (2024). How older adults manage misinformation and information overload - A qualitative study. *BMC public health*, 24(1), 871. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-18335-x>

Wagner, M. C., & Boczkowski, P. J. (2019). The Reception of Fake News: The Interpretations and Practices That Shape the Consumption of Perceived Misinformation. *Digital Journalism*, 7(7), 870–885. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1653208>

Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., & Davis, I. (2004). *At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability and Disasters* (2nd ed.). London: Routledge.

World Health Organization. (2021). COVID-19 Strategic Preparedness and Response Plan (SPRP 2021). <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-WHE-2021.02>

LISAD

Lisa 1. Vastuste blankett

Jrk nr	Tõene/ Väär	Kui enesekindel ma olen? 1-5	Mida ma sellest välja loen?	Mida ma selle info ga peale hakkan?	Mis info on otsuse langetamiseks puudu?	Hinnake ise oma (kommunikatsioonivõime) haavatavust
1						
2						
3						

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

